

Uusi kirja välimiesmenettelystä

Lakimies
5/2023
s. 822–833

Mika Hemmo

Välimiesmenettely

Alma Talent 2022. XL + 1 378 sivua.

Esiteltävänä oleva teos on kaupallista välimiesmenettelyä koskeva yleisesitys. Niin kuin teoksen kannessa mainitaan, tarkastelu kohdistuu Suomen oikeuteen, mutta useat kansainväliset lähteet, muun muassa vuonna 1958 New Yorkissa tehty ulkomaisten välitystuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskeva yleissopimus ja UNCITRALin kansainvälistä kaupallista välimiesmenettelyä koskeva mallilaki, jäljempänä mallilaki, on laajalti otettu huomioon.

Teoksen sivuilla 8–9 käsitellään lyhyesti valtion ja yksityisen sijoittajan välisten riitojen ratkaisemista koskevia monen- ja kahdenvälisiä sopimuksia. Tässä yhteydessä esitetään, aivan oikein, että kahdenvälisissä investointisuoja-sopimuksissa eli niin sanotuissa BIT-sopimuksissa käytetään monesti sellaista välimiesmenettelyä koskevaa ehtoa, jolla valtio-osapuoli sitoutuu yksipuolisesti välimiesmenettelyyn. Tällöin sijoittaja ei ole etukäteen sidottu ratkaisutapaan vaan välimiesmenettely edellyttää, että tämä haluaa syntyneen riidan ratkaisemista välimiesmenettelyssä. Samalla esitetään kuitenkin, että molempia eli sijoittajaa ja valtio-osapuolta sitovat välimiesmenettelymääräykset eivät kuitenkaan ole harvinaisia esimerkiksi Suomen tekemissä sopimuksissa. Tämän väitteen tueksi viitataan sivulla 9 alaviitteessä 28 eräisiin Suomen tekemiin BIT-sopimuksiin ja katsotaan niistä ilmenevän, että yksipuolisesti ja molemminpuolisesti sitovien välimiesmenettelymääräysten vuorottainen käyttö näkyy eräissä Suomen tekemissä BIT-sopimuksissa.

Tältä osin esitys on harhaanjohtava. Edellä mainitussa alaviitteessä tarkoitettujen molemminpuolisesti sitovien välimiesmenettelymääräykset käsittelevät sopimusvaltioiden välisiä BIT-sopimusten tulkintaa ja soveltamista koskevia riitoja eivätkä lainkaan sijoittajan ja valtio-osapuolen välisiä riitoja. Sijoittajan ja valtio-osapuolen välisiä riitoja koskevat määräykset välimiesmenettelystä ovat kaikissa edellä mainituissa alaviitteissä mainituissa sopimuksissa, samoin kuin yleensä bilateraalisisissa BIT-sopimuksissa, vain valtio-osapuolta sitovia.

Sivuilla 11–12 todetaan tiivistetysti, että Suomen laki välimiesmenettelystä (967/1992, VML) vastaa olennaisilta osiltaan mallilakia eikä säännöksissä ole periaatteellisesti merkittäviä jännitteitä. Samalla huomautetaan, että yksityiskohtaisella tasolla on kuitenkin havaittavissa joukko eroja, joista suuri osa mai-

* Arvostelu julkaistaan lyhennettynä, sillä se ylittää osittain arvioitavan teoksen laajuuden vuoksi Lakimies-aikakauskirjan ohjepituuden huomattavasti. Arvostelu on kokonaisuudessaan luettavissa Prosessioikeusblogissa osoitteessa <https://www.prosessioikeus.fi/uusi-kirja-valimiesmenettelysta/>.

nitaan. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan sanota, että välitystuomion tunnustaminen ja täytäntöönpano voidaan mallilain mukaan evätä siinäkin valtiossa, jossa se on annettu, samoilla perusteilla, joilla välitystuomio voidaan asianosaisen kanteesta tuossa valtiossa kumota. Näin on siinäkin tapauksessa, ettei välitystuomion kumoamista koskevaa kannetta ole nostettu määräajassa. VML:n mukaan Suomessa annetun välitystuomion tunnustamista ja täytäntöönpanoa ei voida täällä evätä niillä perusteilla, joilla välitystuomio voidaan kumota, ellei välitystuomiota ole kumottu määräajassa nostetun kanteen johdosta. Tältä osin VML eroaa oleellisesti mallilaista. Meillä ei ole pidetty asianmukaisena, että täällä annetun välitystuomion tunnustaminen ja täytäntöönpano voitaisiin evätä VML:ssä säädetyllä kumoamisperusteella, vaikka välitystuomiota ei ole säädetyssä määräajassa nostetun kanteen johdosta täällä kumottu.

Teoksen sivuilla 86–94 käsitellään valintaa yksinkertaisen ja yksityiskohtaisen välityslausekkeen välillä. Siinä ei eroteta toisistaan välityssopimusta ja välimiesmenettelyä koskevaa sopimusta. Näistä välityssopimus on sopimus riidan tai riitojen jättämisestä välimiesten ratkaistavaksi ja jälkimmäinen sopimus riidan tai riitojen ratkaisemisessa noudatettavassa menettelystä.¹ Tällä erottelulla saattaa olla merkitystä esimerkiksi arvioitaessa, edellyttääkö sopimus ollakseen pätevä kirjallista muotoa tai minkä valtion lakia sovelletaan sopimukseen. Kirjan kyseisissä alajakoissa olevia kysymyksiä käsiteltäessä tällä erotuksella ei ehkä ole merkitystä, mutta näiden sopimusten erottaminen toisistaan olisi tässäkin yhteydessä voinut olla paikallaan.

Sivun 111 alaviitteessä 48 esitetään, että korkein oikeus olisi ratkaisussa KKO 1983 II 50 erillisyyssperiaatteen mukaan voinut jättää välityssopimuksen pätemättömyyttä koskevan väitteen vailla merkitystä, koska tuota väitettä oli perusteltu pääsopimuksen pätemättömyydellä, joka ei sellaisenaan voi johtaa välityssopimuksen sitomattomuuteen, eikä välityssopimuksen ollut väitetty olleen tehoton jostakin sitä koskevasta itsenäisestä syystä johtuen. Edelleen esitetään, ettei tuolla ratkaisulla ole ratkaisun KKO 1996:61 jälkeen prejudikaattiarvoa. Viimeksi mainitussa tapauksessa vastaaja oli väittänyt vastaajan ja kantajan välisen sopimuksen olevan pätemätön, koska sopimuksen solmiminen oli perustunut virheellisiin edellytyksiin. KKO katsoi, ettei väitteellä ollut merkitystä sopimukseen otetun välityslausekkeen pätevyyttä arvioitaessa.

Mitään ristiriitaa ei kuitenkaan näytä olevan näiden kahden ratkaisun välillä. Ratkaisun KKO 1983 II 50 perusteluissa korkein oikeus lausui muun muassa seuraavaa: ”Koska A Oy ja sen myötäpuolet (eli kantajat) olivat kihlakunnan-oikeudessa väittäneet, että välityslauseke oli pätemätön, kihlakunnanoikeuden olisi siis pitänyt, ennen kuin se E Oy:n väitteen johdosta antoi ratkaisun toimival-

1. Välityssopimuksen ja välimiesmenettelyä koskevan sopimuksen välisestä erosta ks. Gustaf Möller, Välityssopimuksen tekemisestä ja tulkinnasta. Defensor Legis 1984, s. 359–374, 359 ss. ja sivuilla mainittu kirjallisuus.

lastaan käsitellä pääasialla, tutkia kysymys välityslausekkeen pätevydestä, vaikkei sitä ollut vaadittu kanteessa.” Alemmat oikeudet olivat katsoneet, ettei vaatimusta välityssopimuksen pätemättömäksi julistamisesta voitu tutkia, koska tuota vaatimusta ei ollut esitetty kanteessa, eikä tuota vaatimusta huomioon ottaen OK [oikeudenkäymiskaari 4/1734] 14:2:n säännökset voitu jutussa esittää. Korkein oikeus totesi siis kantajien kihlakunnanoikeudessa väittäneen, että välityslauseke oli pätemätön. Tällä perusteella korkein oikeus katsoi, että kihlakunnanoikeuden olisi pitänyt, ennen kuin se tuon väitteen johdosta antoi ratkaisun toimivallastaan käsitellä pääasialla, tutkia kysymys välityslausekkeen pätevydestä. Näin ollen korkein oikeus ei ratkaisussaan lainkaan ottanut kantaa kysymykseen välityslausekkeen itsenäisyydestä pääsopimuksen pätemättömyystilanteessa vaan katsoi, että kihlakunnanoikeuden olisi tullut, ennen kuin se antoi ratkaisun toimivallastaan käsitellä pääasialla, tutkia kysymys välityssopimuksen pätevydestä. Alemmat oikeudet olivat siis korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan menetelleet virheellisesti, koska ne eivät olleet ottaneet kantaa välityssopimuksen (ei siis pääsopimuksen) pätevyteen.

Sivuilla 118–119 selostetaan Ruotsin HD:n (Högsta domstolen) tapausta NJA 2010, s. 600 ja katsotaan siinä otetun kantaa siihen, onko välimiesmenettelyn aikana tapahtunut osittainen vaatimuksista luopuminen merkintynyt välityssopimuksen raukeamista tältä osin. Tuossa asiassa ei kuitenkaan ollut kysymys vaatimuksista luopumisesta vaan vaatimusten peruuttamisesta.

Sivulla 196 esitetään, että pakottava lainsäädäntö saattaa toisinaan rajoittaa välityssopimuksen pääsopimuksen edunsaajaa sitovaa vaikutusta. Samalla todetaan, että Suomen oikeudessa näin näyttää tapahtuvan myös eräissä vakuutus-suhteissa. Tämän katsotaan johtuvan siitä, että vakuutuslainsäädännön (543/1994, VakSopL) 3 §:n 1 momentin mukaan sopimusehto, joka poikkeaa tämän lain säännöksistä muun vakuutetun tai vakuutuskorvaukseen oikeutetun kuin vakuutuskenottajan vahingoksi, on mitätön. On vähintäänkin kyseenalaista, tarkoitetaanko tällä myös VakSopL 74 §:ään alun perin sisällynyttä säännöstä, jonka mukaan kanne voitiin nostaa myös kantajan kotipaikan tuomioistuimessa. Tällainen oikeuspaikkasäännös ei vaikuta asian välityskelpoisuuteen. Myöskään VakSopL:n esitöistä ei näytä olevan saatavissa mitään tukea tälle kannalle. Kun vakuutuslainsäädännössä ei ole säännöstä siitä, missä kanne voidaan nostaa, näyttää entistäkin selvemmältä, ettei mikään pakottava lainsäädäntö rajoita välityssopimuksen pääsopimuksen edunsaajaa sitovaa vaikutusta. Niin kuin jäljempänä todetaan, ei tuomioistuimen toimivaltaa koskevien säännösten luonteesta kuitenkaan voida tehdä mitään päätelmää asian välityskelpoisuudesta.

Sivulla 207 käsitellään yhteisön toimielimen päätöksen pätevyttä koskevia riitoja, joihin liittyy painava käytännön tarve ratkaista kysymys yhdessä menettelyssä kaikkia osakkeenomistajia, yhdistyksen jäseniä tai vastaavia keskenään samassa asemassa olevia henkilöitä koskien. Tässä yhteydessä viitataan osakeyhtiölain 21 luvun 4 §:n 2 momentin säännökseen, jonka mukaan tuomio,

jolla yhtiökokouksen päätös on julistettu pätemättömäksi tai päätöstä on muutettu, on voimassa myös niihin osakkeenomistajiin nähden, jotka eivät ole yhtyneet kanteeseen. Teoksessa esitetään, että vastaavat prosessuaaliset vaikutuksesta välimiesmenettelyssä ovat jääneet vähälle huomiolle. Tässä voidaan kuitenkin viitata oikeuskirjallisuuteen.² Ratkaisun KKO 1966 II 80 mukaan osuuskunnan sääntöjen määräystä, jonka mukaan osuuskunnan ja sen jäsenten väliset riidat oli ratkaistava välimiesmenettelyä noudattaen, oli sovellettava myös osuuskunnan kokouksessa tehdyn päätöksen pätemättömäksi julistamista koskevaan asiaan.

Sivulla 229 käsitellään Bryssel I -asetuksen 24 artiklassa olevia määräyksiä tilanteissa, joissa jäsenvaltioiden tuomioistuimilla on asianosaisten kotipaikasta riippumaton yksinomainen toimivalta. Tuomioistuimen asianosaisen kotipaikasta riippumaton toimivalta tietyissä asioissa ei sinänsä vaikuta siihen, ovatko nämä asiat välityskelpoisia vai eivät. Näin olisi myös siinä tapauksessa, ettei Bryssel I -asetuksessa olisi säännöstä, jonka mukaan asetus ei koske välimiesmenettelyä. Siitä, että jollakin tuomioistuimella on yksinomainen toimivalta tietyissä asioissa, ei sinänsä seuraa, etteivät nämä asiat olisi välityskelpoisia. Näin ollen Bryssel I -asetuksen 24 artiklan käsitteleminen tässä yhteydessä on ollut tarpeetonta ja ehkä jopa harhaanjohtavaa.

Sivulla 297 esitetään, että kanne hyväksytään siltä osin kuin se ei ole ilmeisen perusteeton, jos asianosainen ei halua myötävaikuttaa asian materiaaliseen käsittelyyn ja jättäytyy pois välimiesoikeuden istunnosta tai ei anna kirjallisia lausumia. Tämä kanta ei ole oikea, ja se näyttää myös olevan ristiriidassa sen kanssa, mitä teoksessa sivuilla 600–601 esitetään.

Sivulla 326 esitettyyn, että välimiesoikeuden sihteerin tehtävien laajentaminen siten, että tämä kirjoittaisi kertoelman, on suhtauduttava torjuvasti, koska kertoelman kirjoittaminen ei ole varsinaisesta päätöksenteosta erottuva toimenpide. Tähän on varsin helppoa yhtyä. Suomessa ja ilmeisesti myös Ruotsissa varsinkin erällä välimiehenä toimivilla asianajajilla näyttää olevan tapana antaa kertoelman kirjoittaminen välimiesoikeuden sihteerin tai joskus jopa muun samassa toimistossa työskentelevän lakimiehen tehtäväksi. Toivottavasti se, mitä arvioitavana olevassa teoksessa tältä osin esitetään, johtaa siihen, ettei tällaista käytäntöä enää vastaisuudessa esiinny.

Sivulla 443 käsitellään ratkaisua KKO 2008:102 ja esitetään, että välityssopimuksen suppea tulkinta on tullut selvästi hylätyksi tuossa ratkaisussa. KKO:n ratkaisussa oli kuitenkin kysymys siitä, voitiinko rikokseen perustuva

2. Ks. Gustaf Möller, Om skiljeförfarande och talan om ogiltigförklarande eller ändring av bolagsstämmobeslut, s. 256–263 teoksessa Edward Andersson (toim.), Juhlajulkaisu – Festskrift Curt Olsson 1919 – 28/9 – 1989. Lakimiesliiton Kustannus 1989, s. 256 ss. ja sivuilla mainittu kirjallisuus. Ks. myös Peter Schlosser, Stein/Jonas Kommentar zur Zivilprozessordnung. 23. Auflage. Band 10. Mohr Siebeck 2014, s. 160 ss.

vaatimus tutkia välimiesmenettelyssä, ei välityssopimuksen tulkinnasta. Alemmat oikeudet olivat virheellisesti katsoneet, ettei kysymys ollut yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta. Tämän näyttää tekijä kyllä huomanneen, koska hän toteaa, että välityssopimuksen sanamuoto ei saanut huomiota KKO:n yksimielisessä päätöksessä.

Sivulla 488 esitetään, että välityssopimusta tulee pitää rauenneena, jollei välitystuomiota ole annettu sovituissa määräajassa. Tuon kannan tueksi viitataan siihen, että vuoden 1928 välimiesmenettelystä annetun lain 19 §:n 1 momentissa säädettiin nimenomaisesti, että välityssopimusta tuli pitää kyseiseen välimiesmenettelyssä käsiteltävänä olleeseen kysymykseen nähden rauenneena, jos välitystuomiota ei ollut julistettu välityssopimuksen mukaisessa ajassa. Lisäksi kirjassa esitetään, että nykyisen lain valmistelutöistä on saatavista välillistä – tosin heikohkoa – tukea sille, ettei säännöksen poistamisella ole tarkoitettu muuttaa oikeustilaa. Samalla viitataan eräeseen suomalaisen asianajajan kirjoittamaan artikkeliin ja erään käräjäoikeuden ratkaisuun, jossa käräjäoikeus katsoi, että välityssopimuksen voimassaolo tällaisessa tapauksessa oli päättynyt eikä välityssopimuksen perusteella voitu nimetä uutta välimiestä.

On vähintäänkin kyseenalaista, voidaanko nykyisen lain valmistelutöistä saada edes heikohkoa tukea kyseiselle kannalle. Siitä, että nykyisestä laista on poistettu säännös välityssopimuksen raukeamisesta siinä tapauksessa, että välityssopimuksessa mainitut välimiehet eivät ole käytettävissä tehtävään, tuskin voidaan, toisin kuin sivun 488 alaviitteessä 142 esitetään, saada tukea sille kannalle, ettei vuoden 1928 lain 19 §:n 1 momentin säännöksen poistamisella ole tarkoitettu muuttaa oikeustilaa.

Sivuilla 497–498 todetaan, että välimiesten kielteinen toimivaltaratkaisu ei merkitse lopullista oikeudenmenetystä välimiesmenettelyn käynnistäneelle asianosaiselle vaan että tämä voi panna vireille uuden oikeudenkäynnin oikealla foorumilla. Samalla esitetään, että kysymykseen tulee normaalisti lakisääteisten toimivaltanormien tai oikeuspaikkasopimuksen perusteella määräytyvä tuomioistuin. Tästä saattaa saada sen virheellisen käsityksen, että välityssopimus olisi kyseisen riidan osalta lakannut olemasta voimassa siinäkin tapauksessa, että välimiesten negatiivinen toimivaltaratkaisu todettaisiin tuomioistuimessa vääräksi. Näin ei ole asian laita, ja tämä ilmeneekin teoksen sivulta 504. Jos välimiehet ovat tehneet kielteisen toimivaltapäätöksen sillä perusteella, että he ovat katsoneet heidän ratkaistavakseen saatettua riitaa koskevan pätevän välityssopimuksen puuttuvan, ei tämä kuitenkaan merkitse tuonkaan riidan osalta lopullista ratkaisua välityssopimuksen pätevydestä, voimassaolosta tai soveltuvuudesta. Jos siis hänen vastapuolensa saattaa saman asian tuomioistuimen tutkittavaksi, kyseinen toimivaltapäätös ei estä tuomioistuinta tutkimasta välimiesmenettelyn käynnistäneen asianosaisen VML 5.1 §:n nojalla ennen pääasiaan vastaamista tekemää väitettä, että riita on välimiesten ratkaistava. Tuo päätös ei myöskään estä asianosaista nostamasta tuomioistuimessa välityssopi-

muksen pätevyyttä, voimassaoloa tai soveltuvuutta koskevaa vahvistuskannetta eikä myöskään käynnistämistä uutta samaa riitaa koskevaa välimiesmenettelyä. Sivulla 504–505 esitetään kuitenkin, ettei asianosainen voi välimiesten kielteisen toimivaltapäätöksen jälkeen käynnistää uutta välimiesmenettelyä, jossa uusi välimieskokoonpano voisi itse arvioida toimivaltansa. Mitään tukea tälle kannalle ei saa laista, eivätkä teoksessa tämän kannan puolesta esitetyt argumentit vakuuta.

Sivuilla 555–557 käsitellään välimiesten mahdollisuutta hylätä perusteettomia vaatimuksia ilman täysimittaista prosessia ja esitetään, että Suomen lain mukaisessa välimiesmenettelyssä tällaiseen käsittelytapaan on syytä suhtautua verraten pidättyvästi nimenomaisen normipohjan puuttuessa. Mikään ei estäne kanteessa tai vastineessa esitetyn selvästi perusteettomaksi havaitun vaatimuksen hylkäämistä jo menettelyn alkuvaiheessa. Tosin välimiesmenettelylaissa ei edes ole oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momenttia vastaavaa säännöstä kanteen hylkäämisestä menettelyn alkuvaiheessa. Välimiehillä on kuitenkin VML 23 §:n mukaan VML:n säännöksiä noudattaen ja ottaen huomioon tasapuolisuuden ja joutuisuuden vaatimukset oikeus päättää asian käsittelyssä noudatettavasta menettelystä niiltä osin kuin asianosaiset eivät ole toisin sopineet. Tällainen oikeus hylätä perusteettomia vaatimuksia summaarisen tutkinnan perusteella välimiehillä on katsottu olevan myös UNCITRALin välimiesmenettelysääntöjen mukaan, vaikkei noissakaan säännöissä ole tätä koskevaa määräystä. Sen vuoksi sellaisen määräyksen lisäämistä UNCITRALin välimiesmenettelysääntöihin pidettiin tarpeettomana.³

Sivulla 723 esitetään, ettei välimiesmenettelylaissa ole nimenomaisesti otettu kantaa kirjallisten todistajankertomusten käyttämiseen. Tämä ei ole ollut tarpeellista. Onhan välimiehillä VML 23 §:n mukaan oikeus päättää asian käsittelyssä noudatettavasta menettelystä noudattaen VML:n säännöksiä ja sitä, mitä asianosaiset ovat menettelystä sopineet, ja ottaen huomioon tasapuolisuuden ja joutuisuuden vaatimukset.

Sivuilla 737–739 käsitellään todistusteeman merkitystä. Niin kuin tässä yhteydessä todetaan, välimiesten on tarkoituksenmukaista edellyttää asianosaisilta todistusteemojen yksilöintiä samalla kun todistajat ilmoitetaan. Samassa yhteydessä esitetään, että kuulemistilanteessa asianosaisen todistajalleen esittämien kysymysten ilmoitettujen todistusteemojen mukaisuutta ei silti useinkaan kontrolloida kovin tiukasti. Tämä pitää todennäköisesti paikkansa Suomessa tapahtuvissa välimiesmenettelyissä, koska tällaista tapahtuu Suomessa valitettavan usein myös tuomioistuinprosessissa. Niin kuin sivulla 737 alaviitteessä 81 todetaan, tämä johtunee siitä, että ilmoitetut todistusteemat eivät aina ole tarkkarajaisia.

Todistajien ja todistusteemojen ilmoittaminen voi usein tapahtua tarkoituksenmukaisimmin siinä yhteydessä, kun kirjelmässä esitetään väite, joka halutaan todistajan kertomuksella näyttää toteen. Välimiesten ja tuomioistuinten ei tulisi

3. Ks. Report of the United Nation Commission of International Trade Law 55. Session 2022.

tyytyä ylimalkaisesti ilmoitettuun ”teemoihin”, jotka joskus ovat jopa kysymysten muodossa, vaan vaatia asianosaisten asiamiehiä ilmoittamaan, minkä väitteen tai mitkä väitteet he kullakin todisteella haluavat näyttää toteen. Havaintojeni mukaan muualla kuin Suomessa tapahtuvissa välimiesmenettelyissä asiamiehet valvovat hyvin tarkoin, ettei todistajalle esitetä sellaisia kysymyksiä, jotka eivät liity ilmoitettuun todistusteemaan. Varsinkin siinä tapauksessa, että todistajan nimenneen asianosaisten vastapuolen taholta väitetään, ettei esitetty kysymys liity ilmoitettuun todistusteemaan, välimiehet eivät yleensä salli kysymyksen esittämistä, jollei todistajan nimenneen asianosaisten puolesta osoiteta, miten kysymys liittyy ilmoitettuun todistusteemaan.

Sivulla 817 esitetään, että OK 7:3:n väljä sanamuoto näyttäisi teoriassa sallivan anti-suit injunction- tai anti-arbitration injunction -tyyppisiä turvaamistoimenpiteitä. Tämän kannan tueksi viitataan eräaseen Helsingin kärjäoikeuden ratkaisuun, jossa kärjäoikeus päätöksellään on kieltänyt asianosaista käynnistämästä OK 7:3:n mukaisella turvaamistoimella tiettyihin sopimuksiin perustuvia riitaisuuksia muualla kuin Suomessa.⁴ Olen eräässä lyhyessä vuonna 2001 julkaistussa kirjoituksessani pyrkinyt osoittamaan, ettei anti-suit injunction -tyyppisiä kieltoja voida myöntää OK 7:3:n nojalla.⁵ Tässä yhteydessä ei ole syytä toistaa tuossa kirjoituksessa esitettyä. Kärjäoikeuden päätöstä, johon vastakkaisen kannan tueksi viitataan, tuskin voidaan pitää oikeuslähteenä. Kysymyksessä on erään kärjätuomarin antama päätös, jossa kiellon tehosteeksi vielä OK 32:1:n vastaisesti määrättiin juokseva uhkasakko.

Sivulla 832 todetaan, aivan oikein, ettei välimiesten määräämä anti-suit injunction ole tehoton Bryssel I -asetuksen perusteella. Samalla esitetään kuitenkin, että se voidaan panna täytäntöön normaalin välitystuomion tavoin, jos kysymyksessä on välitystuomion muodossa annettu kiello. Euroopan unionin tuomioistuin on Gazprom-tapauksessa (C-536/13) katsonut, että Bryssel I -asetusta on tulkittava siten, ettei se ole esteenä paitsi sille, että jäsenvaltion tuomioistuin tunnustaa ja panee täytäntöön välitystuomion, jossa kielletään asianosaista esittämästä tiettyjä vaatimuksia tämän jäsenvaltion tuomioistuimessa, myöskään sille, että se epää tällaisen välitystuomion tunnustamisen ja täytäntöönpanon, koska kyseisellä asetuksella ei säännellä välimiesoikeuden yhdessä jäsenvaltiossa antaman välitystuomion tunnustamista ja täytäntöönpanoa jossakin toisessa jäsenvaltiossa. Näin ollen tuomioistuin ei ole ollut myöskään toimivaltainen ottamaan kantaa siihen, onko kiellon antanut tuomio tunnustettava ja täytäntöön pantavissa jäsenvaltioissa. Välimiesten oikeus määrätä kilpailevia prosesseja kieltävä päätös edellyttää, että tällaisen kiellon määrääminen on mahdollista välimiesmenettelyyn sovellettavan lain mukaan. Siinäkin tapauksessa, että näin

4. Helsingin kärjäoikeuden päätös 14.3.2001 nro 6757.

5. Ks. Gustaf Möller, Sananen oikeudenkäymiskaaren yleisen turvaamistoimisäännöksen soveltamisalasta. *Defensor Legis* 5/2001, s. 915–917, 916.

olisi asian laita, ei ole varmaa, että välitystuomio, jolla tällainen kieltä on annettu, tunnustettaisiin siinä vieraassa valtiossa, jossa siihen vedotaan. Varsinkin niin sanotuissa civil law -valtioissa, joiden oikeusjärjestys ei yleensä tunne tällaisia kieltoja, on mahdollista, että tällaisen välitystuomion tunnustaminen evättäisiin New Yorkin sopimuksen V artiklan 2 kappaleen epäämisperusteen nojalla.

Sivulla 942 esitetään, että välitystuomiossa on syytä luetella muun muassa asiassa kuullut todistajat ja asiantuntijat. Näin olen nähnyt tehtävän vain joissakin Suomessa annetuissa välitystuomioissa. Tämä johtunee OK 24:7.1:n 4 kohdassa olleesta säännöksestä, jonka mukaan käräjäoikeuden tuomiossa on oltava luettelo todistelutarkoituksessa kuulluista henkilöistä ja muista esitetyistä todisteista. Säännös ei koske välimiesmenettelyä. Asiassa esitettyjen relevanttien todisteiden tulee ilmetä välitystuomion perusteluista, eikä todistajien nimiä ole läheskään aina tarpeellista mainita niissä.

Sivulla 944 todetaan, ettei VML:n välitystuomiota koskevissa säännöksissä mainita, että välitystuomion tulisi sisältää perustelut. Siinä yhteydessä olisi ollut asianmukaista viitata VML:n säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen perusteluihin, joissa mainitaan muun muassa seuraavaa:

”Hyvin laadittuun välitystuomioon kuuluvat myös asianmukaisesti laaditut perustelut, joita eräissä maissa laissakin edellytetään. Asianosaisetkin odottavat yleensä välimiehiltä perusteltua ratkaisua, ainakin, milloin välimieheksi on nimetty lakimiehiä. Nykyisessä laissa ei ole säännöstä välitystuomion perustelemisselvollisuudesta, eikä tällaista ehdoteta otettavaksi uuteen lakiin. Jottee perusteleminen velvoittava säännös jäisi kuolleeksi kirjaimiksi, olisi perusteleminen laiminlyönnistä säädettävä seuraavaksi mahdollisuus saada välitystuomio kumotuksi. Tämä saattaisi johtaa tarpeettomiin oikeudenkäynteihin sen varjolla, ettei välitystuomio sisällä asianosaisten mielestä riittäviä perusteluita. On myös otettava huomioon se mahdollisuus, että asianosaiset saattavat odottaa välimiehiltä nopeaa ratkaisua, jolloin välitystuomio voidaan antaa ilman seikkaperäisiä perusteluita.”⁶

Sivulla 986 olevassa alaviitteessä 157 todetaan, että sovintosopimus saattaa olla hyvinkin laaja ja sisältää muutakin kuin tuomiolauselmatyyppistä tekstiä. Niin kuin tuossa alaviitteessä esitetään, asianosaiset ovat saattaneet ottaa sovintosopimukseen sellaisia tavoiteltuonteisia tai avoimin ilmaisin kuvattuja velvoitteita, jotka eivät täyttäisi täytäntöönpanoperusteelta vaadittavaa täydellisyysvaatimusta. Tuossa alaviitteessä esitetyn mukaan voidaan tuomiolauselmaan kirjata ”välimiesoikeus vahvistaa liitteenä olevan sovintosopimuksen sisällön välitystuomion vaikutuksiin”. On varsin kyseenalaista, voidaanko tällaista päätöstä lainkaan pitää välitystuomiona. Säädetäänhän VML 33 §:ssä, että välimiehet voivat vahvistaa asianosaisten tekemän sovinnon tuomiolla noudattaen, mitä

6. Ks. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi välimiesmenettelystä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi 202/1991 vp, s. 8.

lain 36 §:ssä säädetään. Päätös, jolla välimiehet ilmoittavat vahvistavansa sovintosopimuksen, voi tuskin muuttua tuomioksi sillä, että päätökseen otetaan maininta, että välimiesoikeus vahvistaa sovintosopimuksen sisällön ”välitystuomion vaikutuksin”. Siitä nimittäin olisi seurauksena, että ”koko sovintosopimus on tällöin katsottava tuomiolauselman osaksi, jolloin kaikki sen – velvoitteiden osalta riittävän täsmällisyyden osalta – täytäntöönpanokelpoiset lausumat ovat täytäntöön pantavissa”. VML:n säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksestä todetaan myös, että välimiesten vahvistama sovinto olisi sekä muodoltaan että oikeudellisilta vaikutuksiltaan välitystuomion veroinen ratkaisu ja ettei sovinnon vahvistamismenettelyä ja vaikutuksia näin ollen tarvitse säännellä erikseen.⁷ Jo tästä on pääteltävissä, että välimiesten vahvistama sovinto ei voi koskea muuta kuin menettelyssä esitettyjä vaatimuksia eli samoja asioita kuin välitystuomio eli välimiesten ratkaistavaksi jätettyjä riitakysymyksiä. Näin ollen ”sovintosopimusta vahvistavaa päätöstä” tuskin voidaan pitää laissa tarkoitettuna tuomiona.

Sivuilla 1012–1052 käsitellään oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisuutta välitystuomion mitättömyysperusteena. Sivulla 1012 todetaan, että kansainvälisen terminologian osalta on kysytty, tarkoittako public policy -peruste samaa kuin ordre public -peruste. Tämä kysymys on tullut toisinaan esille myös valmisteltaessa kansainvälisiä konventioita ja mallilakeja, esimerkiksi UNCITRALin kansainvälisen kaupan välimiesmenettelyä koskevaa mallilakia. Asiakirjan ranskankielisessä versiossa on käytetty sanoja ”ordre public” ja asiakirjan vastaavassa englanninkielisessä versiossa sanoja ”public policy”. Siksi ovat eräät valmisteluun osallistuneet englanninkieliset, varsinkin englantilaiset, asiantuntijat huomauttaneet, ettei public policy tarkoita samaa kuin ordre public. Näyttää kuitenkin siltä, että kansainvälisten asiakirjojen englanninkielisissä versioissa vakiintuneesti käytetään sanoja ”public policy” silloin, kun asiakirjan ranskankielisessä versiossa vastaavassa määräyksessä käytetään sanoja ”ordre public”. Näin on menetelty muun muassa New Yorkin konventiossa ja äsken mainitussa mallilaisissa. Pohjoismaissa tai muissa niin sanotuissa civil law -valtioissa ei juuri käytetä termiä ”public policy”. Silloin kun ei käytetä jotain ”ordre public” -ilmaisua vastaavaa kotimaista ilmaisua, kuten ”oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisuutta” tai ”ehdottomuusperiaatetta”, on yleensä ollut tapana käyttää termiä ”ordre public”. Edellä esitetyn vuoksi on hiukan erikoista, että teoksessa käytetään termiä ”public policy” eikä termiä ”ordre public”.

Sivulla 1029 esitetään Eco Swiss -ratkaisusta seuraavan, että suomalaisen tuomioistuimen on kumottava välitystuomio oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena, jos välitystuomio on ristiriidassa Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 101 artiklan kanssa. Koska välitystuomio VML 40 §:n mukaan on mitätön siltä osin kuin sen on katsottava olevan ristiriidassa Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa, välitystuomiota ei voi kumota.

7. Ks. HE 202/1991vp, s. 23.

Kysymyksessä lienee lapsus. Sitä vastoin tuomioistuin voi asianosaisen kanteen johdosta vahvistaa, että välitystuomio, joka on ristiriidassa SEUT 101 artiklan kanssa, on mitätön.

Sivuilla 1075–1076 esitetään, että asianosaiset ovat esimerkiksi yrityskaupoissa saattaneet sopia, että sopimukseen ei sovelleta kauppalakia (355/1987). Teoksessa katsotaan, että jos välimiehet kuitenkin perustavat välitystuomionsa kauppalakiin, tilannetta voitaisiin pitää toimivallan ylityksenä, jollei kysymys ole siitä, että välimiesten tulee ottaa huomioon pakottava säännös asianosaisen tahdosta riippumatta. Silloin kun kysymyksessä on puhtaasti kotimainen yrityskauppa, kauppalain 3 §:n mukaan tuon lain säännöksiä sovelletaan, jollei sopimuksesta, sopijapuolten omaksumasta käytännöstä taikka kauppatavasta tai muusta tavasta, jota on pidettävä sopijapuolia sitovana, muuta johdu. Jos asianosaiset sopiessaan, ettei kauppalakia heidän välillään tehtyyn yrityskauppaan sovelleta, ovat tarkoittaneet jotain muuta kuin mitä kauppalain 3 §:ssä säädetään eivätkä ole sopineet siitä, mitä kauppalain säännösten asemesta olisi sovellettava, kysymyksessä ei voi olla toimivallan ylitys, jos välimiehet ovat noudattaen kauppalain 3 §:ää soveltaneet kauppalain säännöksiä.⁸

Sivulla 1179 todetaan, että VML 53,1 §:n säännöksessä puhutaan muusta kuin muotoa koskevasta seikasta johtuvasta välityssopimuksen pätemättömyydestä mutta ettei New Yorkin sopimuksen V(1) a artikla ”sisällä vastaavaa viittoa muotovirheen erityisasemaan”. Tämä pitää kyllä paikkansa, mutta kyseisessä New Yorkin sopimuksen määräyksessä puhutaan II artiklassa mainitusta sopimuksesta. Tuon artiklan 1 kappaleessa mainitaan, että sopimusvaltioiden on tunnustettava päteväksi kirjallinen sopimus ja artiklan 2 kappaleessa mainitaan, mitä kirjallisella sopimuksella tarkoitetaan. Niinpä New Yorkin sopimus ei velvoita sopimusvaltioita hyväksymään suullisesti tehtyjä välityssopimuksia eikä tunnustamaan ja panemaan täytäntöön välitystuomioita, joita ei ole annettu muulla kuin sopimuksen II artiklassa mainitulla tavalla tehdyn välityssopimuksen nojalla. Sen vuoksi tuon sopimuksen V(1) a artiklan määräystä on tulkittu siten, ettei se koske välityssopimuksen muotoa, koska muotoa koskeva materiaallinen määräys (”Sachnorm”) on sopimuksen II artiklassa. Eri asia on, että sopimusvaltiot voivat New Yorkin sopimuksen VII(1) artiklan mukaan tunnustaa ja panna täytäntöön ulkomaisen välitystuomion siinäkin tapauksessa, ettei välityssopimusta ole kirjallisesti tehty.

Sivuilla 1200–1201 mainitaan, että eräissä valtioissa on annettu yksittäisiä tuomioistuinratkaisuja, joilla antamisvaltiossa kumottu välitystuomio on pantu täytäntöön vuonna 1961 tehdyn eurooppalaisen välimieskonvention perusteella

8. Ks. Gustaf Möller, Sopimusehdoista ja sovellettavasta laista vähäsen, s. 293–303 teoksessa Mika Hemmo – Kari Hoppu – Olli Norros – Ville Pönkä (toim.), Yksityisoikeus ja oikeuskulttuuri. Juhlajulkaisu Heikki Halila 1952 – 26/5 – 2022. Edita 2022, s. 302–303 ja sivuilla mainittu kirjallisuus.

(European Convention on International Commercial Arbitration). Tässä yhteydessä olisi ollut syytä mainita, että kyseisen konvention IX artiklan 2 kappaleen mukaan niiden sopimusvaltioiden, jotka ovat myös New Yorkin sopimuksen osapuolia, välillä tuon artiklan 1 kappale rajoittaa New Yorkin sopimuksen V(1) (e) artiklan soveltamista koskemaan vain sanotussa kappaleessa mainituilla perusteilla kumottuja välitystuomioita. Nuo perusteet eivät asiallisesti poikkeaa New Yorkin sopimuksen V(1) (a–d) kohdassa mainituista perusteista, joilla välitystuomion tunnustaminen ja täytäntöönpano voidaan evätä.

Niin kuin oikeudenkäyntikulujen korvaamista välimiesmenettelyssä koskevassa alajaksossa sivulla 1256 todetaan, VML 49 § on ainoa VML:n säännös, jossa OK:n säännöksellä vahvistetaan olevan jokin merkitys välimiesten päätöksenteon kannalta. Lainkohdan mukaan välimiehet voivat velvoittaa asianosaisen osaksi tai kokonaan korvaamaan vastapuolen välimiesmenettelystä aiheutuneet kulut ”noudattaen soveltuvin osin mitä oikeudenkäymiskaassa oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta säädetään”, jolleivät asianosaiset ole toisin sopineet. Tässä yhteydessä esitetään kaksi vaihtoehtoa tuon säännöksen tulkinnasta. Toisen vaihtoehdon mukaan säännös merkitsisi, että OK:n mukaisia oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevia säännöksiä tulisi soveltaa niin laajalti kuin mahdollista. Tällöin säännöksen muotoilu viittaisi vain siihen, että välimiesten palkkion ja kulukorvausten sekä mahdollisen välimiesinstituutin veloitusten jakaminen asianosaisten välisessä suhteessa on tuomioistuinprosessille ja OK 21 luvun säännöksille vierasta. Toisen vaihtoehdon mukaan välimiehille olisi tarkoituksellisesti jätetty ”soveltuvin osin” -muotoilulla ilmaistu laajempi harkintavalta myös siinä, miten asianajo- ja asianosaiskuluja koskevia vaatimuksia arvioidaan.

Jälkimmäisen vaihtoehdon mukainen tulkinta vastaa muistaakseni säännöksen valmistelijoiden tarkoitusta. Säännöstä ei kuitenkaan ainakaan enää voida pitää onnistuneena. Välimiesmenettelystä annettua lakia valmisteltaessa valmisteltiin oikeusministeriössä OK 21 luvun säännösten uudistamista. Nämä OK 21 luvun säännökset tulivat voimaan 1.12.1993. Niillä pyrittiin riita-asioiden osalta erityisesti siihen, että voittanut asianosainen saisi useammin täyden korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan. Sen vuoksi katsottiin välimiesmenettelylakia valmisteltaessa, että välimiesmenettelyssä voitaisiin noudattaa soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaassa oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta säädetään.

Vuonna 1993 voimaan tulleet OK 21 luvun säännökset on sittemmin muutettu siten, että niihin on tehty lukuisia uusia poikkeuksia pääsäännöstä, jonka mukaan voittanut asianosainen saa täyden korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan. Nämä säännökset eivät yleensä sovellu hyvin välimiesmenettelyyn. Sivulla 1280 todetaankin, että ilman asianosaisen vaatimusta tapahtuva kuluvaluun kohtuullistaminen ei voine tulla kysymykseen välimiesmenettelyssä. Myöskään säännös, jonka mukaan tuomioistuin voi määrätä, että asianosaiset osaksi tai kokonaan vastaavat itse oikeudenkäyntikuluistaan, jos asia on ollut oikeudellisesti niin epäselvä, että hävinneellä asianosaisella on ollut perusteltu syy oi-

keudenkäyntiin, ei juuri voi soveltua välimiesmenettelyyn. On ilmeistä, ettei sen jälkeen, kun OK 21 lukua muutettiin vuonna 1993, ole otettu huomioon säännösten soveltuvuutta välimiesmenettelyyn ja mahdollista tarvetta muuttaa VML 49 §:ää. Olisi ilmeisesti jo välimiesmenettelylakia säädettäessä ollut syytä ottaa lakiin VML 49 §:n säännöksen asemesta Ruotsin välimiesmenettelylain 42 §:ää vastaava yksinkertainen säännös, jossa vain mainitaan, että välimiehet voivat asianosaisen vaatimuksesta velvoittaa vastapuolta korvaamaan asianosaisen kulut.

Sivulla 1294 alaviitteessä 15 esitetään, että VML 31.2 §:ssä oleva säännös voidaan nähdä myös kannanottona Rooma I -asetuksen ja sitä edeltäneen Rooman yleissopimuksen välimiesmenettelyyn soveltumista vastaan. Näin pitkälle menevää päätelmää tuskin on syytä tehdä. Välimiesmenettelylaissa ei ole säännöstä sen varalta, etteivät asianosaiset ole sopineet tietyn valtion lain soveltamisesta riidan ratkaisemisessa. Tällaista säännöstä ei ehdotettu otettavaksi lakiin lähinnä siitä syystä, että eri valtioissa vallitsi eri käsityksiä siitä, olisiko riita tässä tapauksessa ratkaistava soveltuvien lainvalintasääntöjen osoittaman lain mukaan vai tulisiko riita ratkaista niiden oikeusohjeiden mukaan, joiden välimiehet jostain muusta syystä katsovat soveltuvan. Tämä kävi selvästi ilmi muun muassa UNCITRALin mallilakia valmisteltaessa. Välimiesmenettelylain esitöissä esitetään, että sovellettava laki tässä tapauksessa määräytyy niiden lainvalintasäännösten mukaan, joiden välimiehet katsovat asiassa soveltuvan. Samassa yhteydessä todetaan, että kysymystä sovellettavasta laista ei näin ollen aina ole ratkaistava Suomen lainvalintasäännösten mukaan. Mikään ei siis estä välimiehiä soveltamasta Rooma I -asetuksen lainvalintasääntöjä päättäessään sovellettavasta laista.

Teos on kattavin Suomessa julkaistu välimiesmenettelyä koskeva yleisesitys. Se on varsin ansiokas. Niin kuin edellä olevasta ilmenee, muutamat kohdat ovat antaneet aihetta keskusteluun ja muihin huomioihin. Näin on tietenkin aina laajassa juridisessa kirjassa, joka ei ole puhtaasti deskriptiivinen. Nämä eivät kuitenkaan juuri vähennä teoksen arvoa.

Gustaf Möller